Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 30ής Μαΐου 2024*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων οι οποίες συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρο 1, παράγραφος 2 – Πεδίο εφαρμογής – Εξαίρεση των συμβατικών ρητρών οι οποίες απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου – Τροποποίηση της συμβάσεως πιστώσεως την οποία κοινοποίησε ο επαγγελματίας στον καταναλωτή χάριν συμμορφώσεως προς την εθνική νομοθεσία – Άρθρο 3, παράγραφος 2 – Συμβατική ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως – Μη υπογραφή της τροποποιητικής πράξεως από τον καταναλωτή – Τεκμήριο σιωπηρής αποδοχής της εν λόγω τροποποιητικής πράξεως – Νομολογία των εθνικών δικαστηρίων αποκλείουσα τον δικαστικό έλεγχο του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας περιλαμβανόμενης σε τέτοια τροποποιητική πράξη»

Στην υπόθεση C-176/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, την οποία υπέβαλε το Tribunalul Specializat Mureș (ειδικό δικαστήριο Μούρες, Ρουμανία) με απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 21 Μαρτίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

UG

κατά

SC Raiffeisen Bank SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους N. Piçarra, πρόεδρο τμήματος, N. Jääskinen (εισηγητή) και M. Gavalec, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Ρουμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις R. Antonie, E. Gane και L. Ghiță,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ρουμανική.

– η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις P. Barros da Costa, A. Cunha, A. Luz και L. Medeiros,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την A. Boitos και τον N. Ruiz García,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του UG, καταναλωτή, και της SC Raiffeisen Bank SA σχετικά με τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών οι οποίες περιέχονται σε σύμβαση δανείου συναφθείσα μεταξύ των διαδίκων.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Η δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 έχει ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι οι νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών που καθορίζουν, άμεσα ή έμμεσα, τους όρους των συμβάσεων με τους καταναλωτές θεωρείται ότι δεν περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες· ότι, κατά συνέπεια, δεν χρειάζεται να υπάγονται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας οι ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και αρχές ή διατάξεις διεθνών συμβάσεων, στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα· ότι, γι' αυτό τον λόγο, η έκφραση "νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου" που αναφέρεται στο άρθρο 1 παράγραφος 2 καλύπτει τους κανόνες οι οποίοι εφαρμόζονται κατά νόμο μεταξύ των συμβαλλομένων, εάν δεν έχει συμφωνηθεί άλλως».

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα, ιδίως στον τομέα των μεταφορών, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.»

5 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

2. Θεωρείται πάντοτε ότι η ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, όταν έχει συνταχθεί εκ των προτέρων και όταν ο καταναλωτής, εκ των πραγμάτων, δε μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της, ιδίως στα πλαίσια μιας σύμβασης προσχωρήσεως.

Το γεγονός ότι για ορισμένα στοιχεία κάποιας ρήτρας ή για μια μεμονωμένη ρήτρα υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση, δεν αποκλείει την εφαρμογή του παρόντος άρθρου στο υπόλοιπο μιας σύμβασης, εάν η συνολική αξιολόγηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, παρ' όλα αυτά, πρόκειται για σύμβαση προσχώρησης.

Εάν ο επαγγελματίας ισχυρίζεται ότι για μια τυποποιημένη ρήτρα υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση, φέρει το βάρος της απόδειξης.»

Το ρουμανικό δίκαιο

Ο νόμος περί καταχρηστικών ρητρών

6 Το άρθρο 3 του Legea nr. 193, privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (νόμου 193 περί καταχρηστικών ρητρών των συμβάσεων οι οποίες συνάπτονται μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών), της 6ης Νοεμβρίου 2000 (αναδημοσιευθέντος στη *Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 543, της 3ης Αυγούστου 2012, στο εξής: νόμος περί καταχρηστικών ρητρών), προβλέπει στην παράγραφο 2 ότι οι συμβατικές ρήτρες οι οποίες προβλέπονται βάσει άλλων ισχυόντων νομοθετημάτων δεν υπόκεινται στις διατάξεις του ανωτέρω νόμου.

Η OUG 50/2010

7 Κατά το άρθρο 37 της Ordonanța de urgență a Guvernului n. 50, privind contractele de credit pentru consumatori (πράξεως νομοθετικού περιεχομένου αριθ. 50 περί των συμβάσεων καταναλωτικής πίστεως), της 9ης Ιουνίου 2010 (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 389, της 11ης Ιουνίου 2010), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: OUG 50/2010):

«Στις συμβάσεις δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο εφαρμόζονται οι ακόλουθοι κανόνες:

a) το επιτόκιο συνδέεται με τις διακυμάνσεις των δεικτών αναφοράς Euribor/ROBOR/LIBOR/επιτόκιο νομισματικής πολιτικής της BNR [Banca Națională a României (Εθνική Τράπεζα της Ρουμανίας)], ανάλογα με το νόμισμα του δανείου, στους οποίους ο πιστωτής μπορεί να προσθέσει σταθερό περιθώριο για όλη τη διάρκεια της συμβάσεως·

b) το περιθώριο επιτοκίου μπορεί να τροποποιηθεί μόνο μετά από νομοθετικές τροποποιήσεις οι οποίες το επιβάλλουν ρητά·

c) σύμφωνα με την εμπορική πολιτική εκάστου πιστωτικού ιδρύματος, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του στοιχείου b), η αξία του περιθωρίου και των δεικτών αναφοράς μπορεί να μειωθεί·

d) η σύμβαση πρέπει να αναφέρει ρητώς τη μέθοδο υπολογισμού της μεταβολής του επιτοκίου, διευκρινίζοντας την περιοδικότητα ή/και τους όρους μεταβολής του επιτοκίου, προς τα άνω ή προς τα κάτω·

e) τα στοιχεία τα οποία περιλαμβάνονται στη μέθοδο υπολογισμού της μεταβολής του επιτοκίου και η αξία του πρέπει να δημοσιεύονται στους δικτυακούς τόπους και σε όλους τους χώρους εργασίας των πιστωτών.»

8 Κατά το άρθρο 95 της OUG 50/2010:

«1. Για τις εκτελούμενες συμβάσεις οι πιστωτές υποχρεούνται να διασφαλίσουν, εντός προθεσμίας 90 ημερών από την έναρξη ισχύος της παρούσας πράξεως νομοθετικού περιεχομένου, ότι η σύμβαση είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της παρούσας πράξεως νομοθετικού περιεχομένου.

2. Η τροποποίηση των εκτελούμενων συμβάσεων πρέπει να πραγματοποιείται με τροποποιητικές πράξεις εντός προθεσμίας 90 ημερών από την έναρξη ισχύος της παρούσας πράξεως νομοθετικού περιεχομένου.

3. Ο πιστωτής πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι επέδειξε επιμέλεια προκειμένου να ενημερώσει τον καταναλωτή σχετικά με την υπογραφή των τροποποιητικών πράξεων.

4. Απαγορεύεται η προσθήκη με τις τροποποιητικές πράξεις διατάξεων διαφορετικών από εκείνες της παρούσας πράξεως νομοθετικού περιεχομένου. Η προσθήκη, στις τροποποιητικές πράξεις, οποιασδήποτε άλλης διατάξεως πλην εκείνων που επιβάλλει η παρούσα πράξη νομοθετικού περιεχομένου θεωρείται αυτοδικαίως άκυρη.

5. Η μη υπογραφή εκ μέρους του καταναλωτή των προβλεπομένων στην παράγραφο 2 τροποποιητικών πράξεων λογίζεται ως σιωπηρή αποδοχή.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

9 Στις 23 Μαρτίου 2007 ο UG συνήψε με τη Raiffeisen Bank σύμβαση δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο ύψους 15 300 ελβετικών φράγκων (CHF) (περίπου 16 048 ευρώ) (στο εξής: επίμαχη σύμβαση πιστώσεως). Κατά την ημερομηνία συνάψεως της συμβάσεως, το τρέχον επιτόκιο ήταν 5,9 % ετησίως, αλλά σύμφωνα με τους όρους της συμβάσεως ο επαγγελματίας είχε τη δυνατότητα να τροποποιήσει το επιτόκιο αυτό ανάλογα με τις μεταβολές στη χρηματοπιστωτική αγορά, γνωστοποιώντας στον δανειολήπτη το νέο επιτόκιο σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στους γενικούς όρους.

10 Στις 10 Σεπτεμβρίου 2010 η Raiffeisen Bank κοινοποίησε στον UG τροποποιητική πράξη της επίμαχης συμβάσεως πιστώσεως προκειμένου η σύμβαση αυτή να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της OUG 50/2010. Με την κοινοποίηση αυτή, η Raiffeisen Bank επισήμανε στον UG ότι ο εθνικός νομοθέτης είχε επιβάλει τροποποιήσεις σε όλες τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστεως. Εξέθετε ότι έπρεπε να επέλθουν ορισμένες τροποποιήσεις, μεταξύ άλλων, στις συμβατικές ρήτρες σχετικά με τον καθορισμό του κυμαινόμενου επιτοκίου, με αναφορά σε αντικειμενικό δείκτη σε συνάρτηση με το νόμισμα στο οποίο είχε χορηγηθεί το δάνειο, προσαυξημένο από το πιστωτικό ίδρυμα κατά ένα σταθερό περιθώριο καθ' όλη τη διάρκεια

ισχύος της συμβάσεως. Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η εν λόγω τροποποιητική πράξη δεν υπεγράφη από τον UG, οπότε θεωρήθηκε ότι αυτός είχε συναινέσει σιωπηρώς, σύμφωνα με το άρθρο 95, παράγραφος 5, της OUG 50/2010.

11 Στις 29 Δεκεμβρίου 2017 ο UG άσκησε αγωγή ενώπιον του Judecătoria Sighișoara (πρωτοδικείου Σιγκισοάρας, Ρουμανία) ζητώντας, μεταξύ άλλων, να διαπιστωθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας των ρητρών της επίμαχης συμβάσεως πιστώσεως σχετικά με τη δυνατότητα της τράπεζας να τροποποιήσει το επιτόκιο. Ο UG ζήτησε επίσης από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο να διαπιστώσει, για τον λόγο αυτόν, την απόλυτη ακυρότητα των εν λόγω ρητρών και την επιστροφή των ποσών που είχαν καταβληθεί βάσει αυτών.

12 Με απόφαση της 10ης Ιουνίου 2020, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απέρριψε την αγωγή, για τον λόγο, μεταξύ άλλων, ότι, λαμβανομένου υπόψη του νόμου περί καταχρηστικών ρητρών, ο οποίος μεταφέρει την οδηγία 93/13 στο ρουμανικό δίκαιο, δεν του επιτρέπεται να εξετάσει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της επίμαχης συμβάσεως πιστώσεως που απορρέουν από την τροποποιητική πράξη περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 10 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου, μεταξύ άλλων, ότι απηχούν υποχρέωση επιβληθείσα με αναγκαστικού δικαίου διατάξεις εθνικής κανονιστικής πράξεως, ήτοι της OUG 50/2010.

13 Ο UG άσκησε έφεση κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του Tribunalul Specializat Mureș (ειδικού δικαστηρίου Μούρες, Ρουμανία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, υποστηρίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι οι διατάξεις της OUG 50/2010 αποσκοπούν αποκλειστικώς στην ενίσχυση της προστασίας των καταναλωτών και ότι, όσον αφορά την επίμαχη σύμβαση πιστώσεως, οι επενεχθείσες σε αυτήν τροποποιήσεις με την τροποποιητική πράξη την οποία του κοινοποίησε η Raiffeisen Bank δεν ήσαν σύμφωνες με την εν λόγω εθνική κανονιστική πράξη.

14 Κατά τη Raiffeisen Bank, η ρήτρα της επίμαχης συμβάσεως πιστώσεως σχετικά με τον καθορισμό του επιτοκίου που περιλαμβανόταν αρχικώς στη σύμβαση έπαυσε να παράγει τα αποτελέσματά της από της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος της τροποποιητικής πράξεως της 10ης Σεπτεμβρίου 2010, δεδομένου ότι η εν λόγω ρήτρα αντικαταστάθηκε κατά το χρονικό αυτό σημείο από εκείνη η οποία ίσχυε κατά την ημερομηνία ασκήσεως της αγωγής του UG και κατά την οποία το εν λόγω επιτόκιο συνδέεται πλέον με επαληθεύσιμο δείκτη αναφοράς, προσαυξημένο από την τράπεζα κατά ένα σταθερό περιθώριο, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της OUG 50/2010. Η Raiffeisen Bank υποστηρίζει ότι, κατ' αυτόν τον τρόπο, συμμορφώθηκε προς την ισχύουσα νομοθεσία, εφαρμόζοντας τις σχετικές εθνικές διατάξεις.

15 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το ζήτημα εάν μπορεί να προβεί σε εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα ορισμένων συμβατικών ρητρών οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της OUG 50/2010 πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13 και της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου, ιδίως με γνώμονα τη στενή ερμηνεία η οποία προσήκει στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, το οποίο συνιστά εξαίρεση από το καθεστώς προστασίας των καταναλωτών έναντι των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών.

16 Βεβαίως, το Δικαστήριο εκκινεί, κατά το αιτούν δικαστήριο, από την αρχή ότι πρόθεση του εθνικού νομοθέτη, διά της επιβολής στους συμβαλλομένους συμβατικής ρήτρας της οποίας το περιεχόμενο απηχεί δεσμευτική διάταξη του εθνικού δικαίου, ήταν η εξισορρόπηση, κατ' αυτόν τον τρόπο, του συνόλου των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών, οπότε δεν θα ήταν δυνατός ο δικαστικός έλεγχος μιας τέτοιας ρήτρας ως προς τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα της. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, ακόμη και όταν ρήτρα συμβάσεως πιστώσεως πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 37 της OUG 50/2010, ο

καταναλωτής εξακολουθεί να μην είναι σε θέση να αντιληφθεί την έκταση των υποχρεώσεων τις οποίες υπέχει, στο μέτρο που η εν λόγω διάταξη προβλέπει απλώς ότι το κυμαινόμενο επιτόκιο πρέπει να καθορίζεται όχι μόνον βάσει ενός αντικειμενικού δείκτη, αλλά και βάσει ενός σταθερού περιθωρίου ανταποκρινόμενου στα συμφέροντα του επαγγελματία. Προσέτι, ο εν λόγω αντικειμενικός δείκτης, μολονότι καθορίζεται ανεξάρτητα από τη βούληση των μερών, μπορεί να υπόκειται σε σημαντικές διακυμάνσεις. Πάντως, κατά το αιτούν δικαστήριο, σε αντίθεση με τον μέσο και ενημερωμένο καταναλωτή, οι διακυμάνσεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν από έναν επαγγελματία, χάρη στην εμπειρία και τη μεγαλύτερη δυνατότητα προβλέψεως που διαθέτει.

17 Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλλει αν, ελλείψει κατάλληλων μηχανισμών για την προστασία του καταναλωτή, οι σχετικές διατάξεις της OUG 50/2010 μπορούν να θεωρηθούν εφαρμόσιμες ανεξαρτήτως της βουλήσεως των συμβαλλομένων ή αυτοδικαίως εφαρμοστέες, ελλείψει οποιασδήποτε άλλης μορφής συμφωνίας μεταξύ των μερών. Επομένως, η εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών οι οποίες απηχούν τις διατάξεις αυτές δεν θα πρέπει να εξαιρείται από τον δικαστικό έλεγχο.

18 Εντούτοις, το συμπέρασμα αυτό δεν συνάδει με την κρατούσα εθνική νομολογία, κατά την οποία οι συμβατικές ρήτρες που περιέχονται σε τροποποιητικές πράξεις τις οποίες εφαρμόζουν οι επαγγελματίες δυνάμει της OUG 50/2010 δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο τέτοιου ελέγχου.

19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunalul Specializat Mureş (ειδικό δικαστήριο Μούρες) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1. Έχουν οι διατάξεις του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας [93/13], οι οποίες μεταφέρθηκαν στο εθνικό δίκαιο με το άρθρο 3, παράγραφος 2, του [νόμου περί καταχρηστικών ρητρών], ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα, ιδίως, της δωδέκατης και της δέκατης τρίτης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας [αυτής], αλλά λαμβανομένων επίσης υπόψη των διατάξεων των άρθρων 80 και 81 της [OUG 50/2010], την έννοια ότι δεν αποκλείουν τη δυνατότητα των εθνικών δικαστηρίων να εξετάζουν επίσης τις υπόνοιες περί καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών οι οποίες περιλαμβάνονται σε τροποποιητικές πράξεις των συμβάσεων πίστωσης που συνήφθησαν μεταξύ των επαγγελματιών και των καταναλωτών πριν από την έναρξη ισχύος της ανωτέρω νομοθετικής πράξεως η οποία έχει ισχύ νόμου, ήτοι σε [τροποποιητικές πράξεις οι οποίες συνήφθησαν] δυνάμει του άρθρου 95 της OUG 50/2010, είτε οι ρήτρες αυτές έχουν γίνει ρητώς αποδεκτές από τον καταναλωτή, κατά τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 40, παράγραφος 1, της OUG 50/2010 περί των συμβάσεων καταναλωτικής πίστεως, είτε θεωρηθεί ότι έχουν γίνει σιωπηρώς αποδεκτές κατά νομοθετική επιταγή, κατά τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 40, παράγραφος 3, της OUG 50/2010;

2. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, αντιβαίνει [στο δίκαιο της Ένωσης], βάσει των προεκτεθεισών συνθηκών και των περιστάσεων της εκκρεμούς ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου διαφοράς, νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, κατά την οποία από τη ρητή αποδοχή της τροποποιητικής πράξεως που καταρτίσθηκε κατά τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 40, παράγραφος 1, και δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 95 [της OUG 50/2010] συνάγεται αυτομάτως το συμπέρασμα ότι [η εν λόγω τροποποιητική πράξη] έχει αποτελέσει αντικείμενο διαπραγματεύσεως και, κατά συνέπεια, αποκλείεται η εξέταση τυχόν υπονοιών περί καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών που περιλαμβάνονται σε αυτή;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

20 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρητρών περιλαμβανόμενων σε σύμβαση καταναλωτικής πίστεως συναφθείσα μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, στην περίπτωση που ο επαγγελματίας έχει τροποποιήσει τις ρήτρες αυτές προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η εν λόγω σύμβαση πιστώσεως συνάδει προς εθνική κανονιστική ρύθμιση αναγκαστικού δικαίου σχετική με τον τρόπο καθορισμού του επιτοκίου, δυνάμει της οποίας το επιτόκιο πρέπει να αντικαθίσταται από επιτόκιο το οποίο καθορίζεται βάσει ενός από τους προβλεπόμενους στην εν λόγω κανονιστική ρύθμιση δείκτες αναφοράς και προσαυξάνεται κατά ένα σταθερό περιθώριο καθοριζόμενο από τον επαγγελματία για όλη τη διάρκεια της συμβάσεως.

21 Κατ' αρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της τις συμβατικές ρήτρες οι οποίες απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου.

22 Προσέτι, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού που επιδιώκει η οδηγία, ήτοι της προστασίας των καταναλωτών από τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με επαγγελματία, η εξαίρεση την οποία προβλέπει το εν λόγω άρθρο 1, παράγραφος 2, πρέπει να ερμηνεύεται στενά (πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, Τράπεζα Πειραιώς, C-243/20, EU:C:2021:1045, σκέψη 37).

23 Αφενός, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η φράση «νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου», ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα της δέκατης τρίτης αιτιολογικής σκέψεως της εν λόγω οδηγίας, καλύπτει όχι μόνον τις διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ανεξαρτήτως της επιλογής τους, αλλά και εκείνες οι οποίες είναι ενδοτικού δικαίου, ήτοι εφαρμόζονται κατ' αρχήν ελλείψει διαφορετικής συμφωνίας των συμβαλλομένων (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, Τράπεζα Πειραιώς, C-243/20, EU:C:2021:1045, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

24 Όσον αφορά, αφετέρου, το ζήτημα αν μια συμβατική ρήτρα «απηχεί», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, τέτοια εθνική νομοθετική ή κανονιστική διάταξη αναγκαστικού δικαίου, υπενθυμίζεται ότι η εξαίρεση που εισάγει η ανωτέρω διάταξη της οδηγίας 93/13 δικαιολογείται από το γεγονός ότι θεμιτώς τεκμαίρεται κατ' αρχήν ότι ο εθνικός νομοθέτης έχει καθιερώσει μια ισορροπία μεταξύ του συνόλου των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε ορισμένες συμβάσεις, ισορροπία την οποία ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε ρητώς να διατηρήσει. Προσέτι, η καθιέρωση της εν λόγω ισορροπίας δεν αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή της εξαιρέσεως που μνημονεύεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, αλλά δικαιολόγηση της συγκεκριμένης εξαιρέσεως (απόφαση της 6ης Ιουλίου 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

25 Επομένως, εν προκειμένω, προκειμένου να εκτιμηθεί αν συμβατική ρήτρα απηχούσα διάταξη της OUG 50/2010 εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, δεν απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει προηγουμένως αν, με την πράξη αυτή, ο εθνικός νομοθέτης μερίμνησε για την εξισορρόπηση του συνόλου των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών στην επίμαχη σύμβαση.

26 Εν συνεχεία, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ρήτρα συμβάσεως συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία η οποία απηχεί αναγκαστικού δικαίου διάταξη της εθνικής νομοθεσίας μη έχουσα εφαρμογή στη σύμβαση αυτή ή η οποία δεν παραπέμπει απλώς σε τέτοια διάταξη, αλλά στο σύνολο της εθνικής νομοθεσίας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι απηχεί εθνική νομοθετική διάταξη αναγκαστικού δικαίου, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, και, ως εκ τούτου, να μην υπόκειται στον δικαστικό έλεγχο του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα της (πρβλ. αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, σκέψη 30, και της 3ης Απριλίου 2019, Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, σκέψεις 35 έως 38).

27 Ως εκ τούτου, προκειμένου μια ρήτρα συμβάσεως να «απηχεί» νομοθετική ή κανονιστική διάταξη αναγκαστικού δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 πρέπει να παραθέτει το κανονιστικό περιεχόμενο διατάξεως αναγκαστικού δικαίου εφαρμοστέας στην επίμαχη σύμβαση, ούτως ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει, με συγκεκριμένο τρόπο, τον ίδιο κανόνα δικαίου με εκείνον τον οποίο αφορά η εν λόγω διάταξη αναγκαστικού δικαίου (απόφαση της 6ης Ιουλίου 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, σκέψη 25).

28 Εν προκειμένω, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί στις αναγκαίες εκτιμήσεις, προκειμένου να καθορίσει αν η επίμαχη στην κύρια δίκη συμβατική ρήτρα απηχεί, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, τις κρίσιμες διατάξεις της OUG 50/2010.

29 Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που προκύπτουν από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, προκύπτει ότι οι συμβατικές ρήτρες της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως πιστώσεως απορρέουν από τις διατάξεις της OUG 50/2010. Πράγματι, οι διατάξεις αυτές υποχρέωσαν τις τράπεζες να επιφέρουν ορισμένες τροποποιήσεις σε όλες τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστεως. Αυτή η νομική υποχρέωση αφορούσε ειδικότερα τις ρήτρες σχετικά με τον τρόπο καθορισμού του κυμαινόμενου επιτοκίου. Επιπλέον, φαίνεται ότι η OUG 50/2010 στέρησε τους καταναλωτές από τη δυνατότητα να αποδεχθούν ή να αρνηθούν τις τροποποιήσεις αυτές. Συγκεκριμένα, η OUG 50/2010 προέβλεπε ότι, αν οι καταναλωτές δεν υπέγραφαν την κοινοποιηθείσα από την τράπεζα τροποποιητική πράξη, λογιζόταν ότι είχαν αποδεχθεί σιωπηρώς τους όρους της.

30 Ωστόσο, το άρθρο 37, στοιχείο a, της OUG 50/2010 προέβλεπε μεν ότι το επιτόκιο των συμβάσεων πιστώσεως έπρεπε να αντικατασταθεί από επιτόκιο καθοριζόμενο βάσει δείκτη αναφοράς και σταθερού περιθωρίου, εφαρμοστέου για όλη τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως, πλην όμως από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι οι τράπεζες διέθεταν περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τόσο την επιλογή του δείκτη αναφοράς όσο και τη σημασία του σταθερού αυτού περιθωρίου.

31 Υπό τις συνθήκες αυτές, προκύπτει, όπερ εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, ότι η εθνική κανονιστική ρύθμιση θέσπισε ένα γενικό πλαίσιο και τις προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται για τον καθορισμό του νέου κυμαινόμενου επιτοκίου, αφήνοντας παράλληλα περιθώριο εκτιμήσεως στα πιστωτικά ιδρύματα για τον υπολογισμό του νέου αυτού επιτοκίου.

32 Ωστόσο, με την απόφαση της 3ης Μαρτίου 2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138, σκέψεις 33 έως 37), το Δικαστήριο έκρινε ότι η εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 δεν είχε εφαρμογή σε συμβατική ρήτρα η οποία προέβλεπε ότι το εφαρμοστέο στο δάνειο επιτόκιο βασιζόταν σε έναν από τους επίσημους

δείκτες αναφοράς που προέβλεπε η εθνική κανονιστική ρύθμιση, εφόσον η ρύθμιση αυτή δεν προέβλεπε την υποχρεωτική εφαρμογή του δείκτη αυτού, αλλά παρείχε στην τράπεζα τη δυνατότητα να καθορίσει κατ' άλλον τρόπο το κυμαινόμενο επιτόκιο.

33 Επομένως, η εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση κατά την οποία ο επαγγελματίας επέφερε τροποποιήσεις στις ρήτρες συμβάσεως καταναλωτικής πίστεως προκειμένου να διασφαλίσει τη συμβατότητα της συμβάσεως αυτής με εθνική κανονιστική ρύθμιση, θεσπισθείσα μετά τη σύναψή της, εφόσον η ρύθμιση αυτή απλώς καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο για τον καθορισμό του επιτοκίου της εν λόγω συμβάσεως πιστώσεως, καταλείποντας στον επαγγελματία περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τόσο την επιλογή του δείκτη αναφοράς του επιτοκίου αυτού όσο και το ύψος του σταθερού περιθωρίου που μπορεί να προστεθεί στο εν λόγω επιτόκιο.

34 Τέλος, λαμβανομένων υπόψη των ερωτημάτων του αιτούντος δικαστηρίου, πρέπει να υπομνησθεί, εν πάση περιπτώσει, ότι η εφαρμογή του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει αντικειμενικό χαρακτήρα και δεν εξαρτάται, για παράδειγμα, ούτε από τις πληροφορίες που παρέχει στον καταναλωτή ο επαγγελματίας ούτε από το αν ο καταναλωτής γνωρίζει τις εφαρμοστέες νομικές διατάξεις (απόφαση της 6ης Ιουλίου 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, σκέψη 31).

35 Επομένως, η ενδεχόμενη αποδοχή, ρητή ή σιωπηρή, των τροποποιήσεων της επίμαχης συμβάσεως από τον καταναλωτή δεν μπορεί να επηρεάσει το ζήτημα αν οι συμβατικές ρήτρες τις οποίες αφορούν οι τροποποιήσεις αυτές εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 δυνάμει του άρθρου της 1, παράγραφος 2.

36 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στην εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών συμβάσεως καταναλωτικού δανείου συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, οσάκις ο επαγγελματίας έχει επιφέρει τροποποιήσεις στις εν λόγω ρήτρες προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η σύμβαση συνάδει προς εθνική κανονιστική ρύθμιση αναγκαστικού δικαίου σχετική με τον τρόπο καθορισμού του επιτοκίου, εφόσον η ρύθμιση αυτή απλώς καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο για τον καθορισμό του επιτοκίου της εν λόγω συμβάσεως, καταλείποντας στον επαγγελματία περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τόσο την επιλογή του δείκτη αναφοράς του επιτοκίου αυτού όσο και το ύψος του σταθερού περιθωρίου το οποίο μπορεί να προστεθεί στο εν λόγω επιτόκιο.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

37 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί. Επιπλέον, το Δικαστήριο ενδέχεται να χρειασθεί να λάβει υπόψη του κανόνες του δικαίου της Ένωσης στους οποίους δεν αναφέρθηκε ο εθνικός δικαστής με το ερώτημά του (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Στο Δικαστήριο απόκειται να συναγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που του παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, και ιδίως από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς [απόφαση της 21ης Μαρτίου 2024, Profi Credit Bulgaria (Παρεπόμενες της συμβάσεως πιστώσεως υπηρεσίες), C-714/22, EU:C:2024:263, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

39 Εν προκειμένω, οι συμβατικές ρήτρες που περιλαμβάνονται στην επίμαχη στην κύρια δίκη τροποποιητική πράξη είχαν προκαθορισθεί από τη Raiffeisen Bank, ο δε ενάγων της κύριας δίκης δεν είχε τη δυνατότητα να διαπραγματευθεί τις ρήτρες ή να επηρεάσει καθ' οιονδήποτε τρόπο το περιεχόμενό τους. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατά την κρατούσα νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, οι συμβατικές ρήτρες που περιέχονται σε τροποποιητικές πράξεις τις οποίες εφαρμόζουν επαγγελματίες βάσει της OUG 50/2010 δεν υπόκεινται σε έλεγχο ως προς τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα τους, ακόμη και αν οι ρήτρες αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή.

40 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία κατά την οποία οι τροποποιήσεις που επιφέρει ένας επαγγελματίας στις ρήτρες συμβάσεως καταναλωτικού δανείου, προκειμένου να διασφαλισθεί η συμβατότητα της συμβάσεως αυτής με την εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία καταλείπει περιθώριο εκτιμήσεως στον επαγγελματία, δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου ως προς τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα τους, ακόμη και αν οι ρήτρες αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή.

41 Συναφώς, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, μόνον ρήτρα συμβάσεως συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου ως προς τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα της.

42 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, της ανωτέρω οδηγίας διευκρινίζει ότι θεωρείται πάντοτε ότι μια ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως όταν έχει συνταχθεί εκ των προτέρων από τον επαγγελματία και, ως εκ τούτου, ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της, όπως τούτο συμβαίνει ιδίως στο πλαίσιο των συμβάσεων προσχωρήσεως.

43 Μολονότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να λάβει υπόψη το σύνολο των περιστάσεων υπό τις οποίες τοιαύτη ρήτρα ετέθη υπόψη του καταναλωτή προκειμένου να καθορίσει αν ο καταναλωτής μπορούσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της (πρβλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, σκέψη 35), το Δικαστήριο έχει, εντούτοις, αποφανθεί ότι η απλή υπογραφή συμβάσεως καταναλωτή με επαγγελματία, η οποία ορίζει ότι, με την υπογραφή αυτή, ο καταναλωτής αποδέχεται το σύνολο των συμβατικών ρητρών τις οποίες έχει καταρτίσει εκ των προτέρων ο επαγγελματίας, δεν ανατρέπει το τεκμήριο ότι οι ρήτρες αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως (διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, σκέψη 51).

44 Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι τροποποίηση ρήτρας σχετικής με τα επιτόκια η οποία εντάσσεται στη γενική πολιτική επαναδιαπραγματεύσεως των συμβάσεων ενυπόθηκου δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο, προκειμένου η ρήτρα αυτή να καταστεί σύμφωνη με απόφαση ανωτάτου δικαστηρίου, μπορεί να συνιστά ένδειξη ότι ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου της εν λόγω ρήτρας. Επιπλέον, το γεγονός ότι ο καταναλωτής, πριν από την υπογραφή του, σημείωσε ιδιοχείρως ότι είχε κατανοήσει τον μηχανισμό της ίδιας ρήτρας δεν

αρκεί για να αποδειχθεί ότι η ρήτρα αυτή αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως (πρβλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, σκέψεις 36 και 38).

45 Εξ αυτού συνάγεται ότι η ύπαρξη διαπραγματεύσεως σε σχέση με ρήτρα συμβάσεως δανείου συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δεν μπορεί να στηρίζεται σε απλό τεκμήριο, χωρίς να αποδεικνύεται ότι ο καταναλωτής μπόρεσε, στην πραγματικότητα, να διαπραγματευθεί συγκεκριμένα τη ρήτρα αυτή και να ασκήσει, ως εκ τούτου, επιρροή στο περιεχόμενό της.

46 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία κατά την οποία οι τροποποιήσεις τις οποίες επιφέρει ένας επαγγελματίας στις ρήτρες συμβάσεως καταναλωτικού δανείου, προκειμένου να διασφαλισθεί η συμβατότητα της συμβάσεως με εθνική κανονιστική ρύθμιση καταλείπουσα περιθώριο εκτιμήσεως στον επαγγελματία, δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου για ενδεχόμενη καταχρηστικότητα, ακόμη και αν οι ρήτρες αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή.

Επί των δικαστικών εξόδων

47 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (όγδοο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές,

έχει την έννοια ότι:

δεν αντιτίθεται στην εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών συμβάσεως καταναλωτικού δανείου συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, οσάκις ο επαγγελματίας έχει επιφέρει τροποποιήσεις στις εν λόγω ρήτρες προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η σύμβαση συνάδει προς εθνική κανονιστική ρύθμιση αναγκαστικού δικαίου σχετική με τον τρόπο καθορισμού του επιτοκίου, αν η ρύθμιση αυτή απλώς καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο για τον καθορισμό του επιτοκίου της εν λόγω συμβάσεως, καταλείποντας στον επαγγελματία περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τόσο την επιλογή του δείκτη αναφοράς του επιτοκίου αυτού όσο και το ύψος του σταθερού περιθωρίου το οποίο μπορεί να προστεθεί στο εν λόγω επιτόκιο.

2) Το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13

έχει την έννοια ότι:

αντιτίθεται σε εθνική νομολογία κατά την οποία οι τροποποιήσεις τις οποίες επιφέρει ένας επαγγελματίας στις ρήτρες συμβάσεως καταναλωτικού δανείου, προκειμένου να διασφαλισθεί η συμβατότητα της συμβάσεως με εθνική κανονιστική ρύθμιση

καταλείπουσα περιθώριο εκτιμήσεως στον επαγγελματία, δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου για ενδεχόμενη καταχρηστικότητα, ακόμη και αν οι ρήτρες αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή.

(υπογραφές)